

Inmaculada Rodríguez Moranta. *La revista «Renacimiento» (1907). Una contribución al programa ético y estético del Modernismo hispánico*. Vigo: Editorial Academia del Hispanismo (Biblioteca Canon, 6), 2012, 244 pp.

JOAN M. RIBERA LLOPIS
Universitat Complutense de Madrid

Dels anys trenta del vuit-cents a la corresponent dècada de la centúria immediata — d'*El Semanario Pintoresco Español* (1836–1857) a *La Gaceta Literaria* (1927–1932), emmarquem-ho emblemàticament— es produeix un segle diguem-ne d'or de les publicacions periòdiques en castellà. Un itinerari en el qual les capçaleres que s'hi ordenen van passant d'ésser revistes àmpliament culturals a plantejar-se com a estrictes lliuraments literaris, sense menysprear l'inherent component ideològic. És comptant amb aquest últim indici que, en aquell intens *corpus*, descobrim un pols educatiu i regeneracionista que, per als qui ens interessem per l'espai peninsular com a comunitat polifònica a la recerca de la seva conjunció, passa del que avui ja reconeixem com a preàmbul protoiberista a un iberisme amb coadjuvants regionalismes de fermes propostes polítiques, per acabar decantant-se cap un horitzó on el projecte històricament reformulador fou més i més d'abast culturalista, a redós de l'estricta diàleg literari. El *fi de segle* segur que marca el punt d'inflexió cap a aquesta darrera opció en aquell recorregut. I. Rodríguez Moranta, en el capítol primer de la monografia que ara ressenyem —sota l'interrogant «¿Revistas modernistas o regeneracionistas? Las revistas finiseculares ante la crítica»— i amb uns interessos més amplis que no pas els de la nostra lectura, situa la revista estudiada, *Renacimiento* (1907),¹ en aquesta cruïlla; en un punt no sols cronològic sinó també discursiu, on la coordenada *modernista* no eximeix de «voluntad social» a «la preocupación estética», fins i tot com a llindar de l'avantguardisme (pp. 20–21).

Nosaltres començarem a saber de *Renacimiento* quan encara era vista sota marques excloentment *modernistes*, perfil que haguérem de flexibilitzar amb la resemantització del terme *Modernisme/es* i el raonament crític del trànsit cap al *Noucentisme*; i vam conèixer alguna cosa més concreta a propòsit del culturalisme peninsularitzant de la publicació madrilenya en endinsar-nos en les relacions castellanques de Caterina Albert i Paradís-Víctor Català i trobar-nos davant l'intercanvi epistolar amb Gregorio Martínez Sierra que conduiria a la traducció i publicació a les pàgines de *Renacimiento* del conte *Creu i ratlla/Cruz y raya*.² De Gregorio Martínez Sierra, director de la publicació, no ens havia de sorprendre ni la seva devoció ni la seva funció com a intermediari de les lletres catalanes cap a l'espectre espanyol. Traductor d'escriptors com Pere Coromines o Santiago Rusiñol, amb qui cosignà títols en català i en castellà, ben bé enteníem que les pàgines dirigides per ell podien ésser o

1 *Renacimiento*, Madrid: 1907, 10 núms.; ed. facsímil: *Renacimiento*, Sevilla: 2003, 2 vols.

2 Juan M. Ribera Llopis, *Projecció i recepció hispanes de Caterina Albert i Paradís, Víctor Català, i de la seva obra*, Girona: CCG Edicions, 2007, 200–201; vegeu en I. Rodríguez Moranta (2012: 170).

gairebé havien de convertir-se en marxapeu hispà de la coetània creació en català. Així, en el doble marc d'aquella resumida panoràmica sobre la progressió de les revistes d'un segle a cavall de dues centúries i d'aquest punt de confluència mitjançant lectures personals, tot pensant a més a més en el destí editorial d'aquestes línies, ens interessaven segons quines dades fornides des de la sistemàtica estructura del volum d'I. Rodríguez Moranta.³

Per la presentada com a «Biografía de la Revista» (cap. 2) tindrem notícia que Eugeni d'Ors figurava entre els autors encara poc coneguts que calia divulgar el 1907 i que, d'acord amb una carta entre Martínez Sierra i Juan Ramón, es comptava amb Joan Maragall entre els futurs col·laboradors del primer número (pp. 28, 52); també que, d'acord amb anotacions personals sobre el període de *Renacimiento* i com a guió per a un projectada *Vida*, Juan Ramón destacava el nom de Rusiñol i el del «Cat. Barcena» (p. 62, *apud* Gullón, 1961). Però, fonamentalment (2.4.2), cal destacar en aquest capítol la referència a la recepció de la revista per part de la premsa catalana. L'autora pot puntualitzar que, malgrat el bon moment que es vivia en les relacions catalanocastellanes i l'esmentada funció de Martínez Sierra, l'acollida fou quasi nulla, ja que només hi hagué una aportació crítica ben neutra per part de R. D. Perés en el *Diario de Barcelona* (18-4-1907) i una ressenya sobre un número de contingut líric per aquella revista «que dirige el entusiasta catalanizante M. Sierra...» a *La Cataluña. Revista semanal* (9-11-1907, 6); i si es va notificar l'aparició de *Renacimiento* —especificant que, entre el material del número inaugural, figura «la comedia de Rusiñol "Cigarras y hormigas", una novela de Maragall...»—⁴ en la barcelonina *Hojas selectas* (maig de 1907, 65), fou perquè Martínez Sierra n'era un dels promotors i col·laboradors (pp. 81-84).

Per contrapartida, i en tractar l'«Amplitud y eclecticismo cultural» (cap. 4) de la revista, es documenta el significatiu material d'origen català ordenat en les seves pàgines, inclosa lírica en llengua original de Gabriel Alomar, Joan Maragall, Josep Pijoan i Josep Carnicer/Carner;⁵ *corpus* que potser hauria d'haver justificat una major atenció per part dels part dels mitjans catalans coetanis a la projecció que, a favor de la cultura nadiua, es guanyava des de

3 Els continguts que aquí interessaven es contenen en un esquema de treball que s'inicia (cap. 1) amb un concís estat de la qüestió dels estudis sobre revistes literàries finiseculars; seguit (cap. 2) de la relació de les característiques generals de la publicació, amb referència als seus fundadors i a la recepció espanyola i hispanoamericana, capítol contenidor d'un apartat (2.4.2) sobre premsa catalana; continua tractant sobre els seus presupòsits ètics i estètics (cap. 3), i a propòsit de l'eclecticisme cultural dels seus continguts (cap. 4), on es constaten enllaços i presències sud i nord-americanes, i, tal i com atendrem tot seguit, els puntualment catalans (4.3, 4.4, 4.5); el volum es tanca amb els pertinents capítols de conclusions, índex de col·laboracions i bibliografia (cap. 5, 6, 7).

4 La «novela» esmentada és *La hazaña* (*Renacimiento* 1, març de 1907, 39-59), traducció per Joan Maragall del seu relat de 1904 «Una calaverada» (*Obras completas: Obra catalana*, vol. 1, Barcelona: Editorial Selecta, 1981, 704-708); és una versió ampliada amb una segona part a la manera de meditació, text que no hem pogut identificar i que, si es tracta d'un original en castellà, no figura en el volum corresponent d'*Obra castellana* (Barcelona: Editorial Selecta, 1981, vol. 2).

5 Respectivament en *Renacimiento* 8, octubre 1907, 387-394, 443-445, 479-483; i 9, novembre 1907, 569-574; vegeu en I. Rodríguez Moranta, «Índice de colaboraciones» (2012: 219-222).

Madrid. En tot cas, ara es recupera la divulgació donada per via de la traducció castellana d'*El futurisme* (1904/1905) de Gabriel Alomar, text glosat per l'autora que tingué un raonable suport crític català (4.3). Més extensament, es revisa l'evolució de les relacions culturals entre centre i perifèria peninsular a l'inici del segle XX (4.4), a partir de l'empenta donada pel mateix Martínez Sierra i amb antecedents immediats a *Helios* (1903), *La República de las Letras* (1905) o *La Lectura* (1907); és així com resta establerta una important xarxa en la qual destaquen noms com els de Carner, Salvà, Maragall, Català..., en termes de «relaciones cordiales», sobretot fructíferes, però no alienes a mostres de «recelo y desconfianza» (p. 146); mapa dual que ens porta fins al qüestionament català per part de Baroja, a la participació d'Ors en la polèmica suscitada, a la sempiterna consideració literària a favor de Madrid i/o Barcelona, a la presència en la nòmina noucentista d'escriptors castellans..., en una seqüència d'estudi que passa de *Renacimiento* a *La Cataluña*, publicacions amb certes correspondències, amb «un ideario integrador» que, en el cas de la revista catalana i segons ens diu l'autora, sembla no tenir correlat en altres publicacions catalanes finiseculars (p. 152). També ben detinguda i ben documentada és la revisió dels lligams amb les lletres catalanes, en un moment cultural que superposa Modernisme i Noucentisme (4.5): es tracta i es documenta la relació personal de Rusiñol i de Maragall amb el matrimoni Martínez Sierra, la seva incorporació al projecte de *Renacimiento* i la presència d'ambdós autors catalans en les pàgines de la revista feta realitat; s'aprofundeix en la persistència favorable a l'obra de Rusiñol quan ja els noucentistes no sols han desembarcat sinó que ho han fet, entre altres fronts, atacant aquell *corpus* com a representatiu del codi superat i, en tal sentit, cobra valor afegit el monogràfic dedicat a Maragall en el número segon de la revista. Així, es planteja que *Renacimiento* mostra «una clara adhesión a los adalides del modernismo catalán»; però s'aprecia com, al mateix temps, per «su carácter abierto, su curiosidad por todo lo nuevo y su confianza en el criterio juanramoniano, le hizo aglutinar posturas bien distintas, catalizadoras al fin y al cabo, del camino que llevaba a la modernidad.» (p. 170). No debades ja se'ns havia notificat una carta de Juan Ramón a Martínez Sierra on li prega «Tres súplicas: déme las señas de Rusiñol, Maragall y Carner.» (p. 166), així com hem llegit des del principi el criteri favorable a la publicació dels més nous, com ara d'Ors. En aquest sentit, es reconeix l'hibridisme de *Renacimiento* davant la vigent producció catalana coetània, amb espai en les seves pàgines per a Rusiñol i el ruralisme de Català al costat del civisme d'Ors, Carner i Alomar; malgrat, això sí, que l'autora es decanti per reconèixer com a finalment «tímida» la penetració noucentista, que a més cal considerar parcial, tocada fins i tot d'una certa prevenció política davant el catalanisme (pp. 170–173).

Haver passat per sobre d'uns quants punts dels capítols esmentats no els treu rellevància; sols s'ha fet així perquè s'ha volgut destacar expressament una vessant dels continguts del volum. Haver-ho fet sobre un capítol —el 3 o «Credo ético y estético»—, no vol dir que no atregui gens en la direcció elegida per la nostra lectura del llibre; el seu contingut ens interessa perquè atén a bases compartides o no per les nostres literatures en el primer terç del nou-cents i és en aquest sentit que, el present estudi, abasta amb normalitat i no excloentment el terme «hispanico» incorporat al títol. En concordança amb aquesta línia

d'interès i plantejament crítics demostrada per I. Rodríguez Moranta cal llegir com, a les «Conclusiones» (cap. 5), l'autora destaca com un dels aspectes més lloables de *Renacimiento* «el destacable papel que cumplió en el diálogo cultural entre Madrid, Cataluña e Hispanoamérica», malgrat que, conclou, «Desde nuestro horizonte resultan de gran interés las relaciones que, con motivo del proyecto de la revista, se entablaron entre Martínez Sierra y los escritores catalanes, así como las contrapuestas reacciones que surgieron a propósito de dicho acercamiento: el desdén o la desavenencia de unos frente a la intensa y franca admiración de otros.» (pp. 213–214).

I. Rodríguez Moranta estableix una carta literària que ens reconduïx a contrades històriques ja conegudes; hi ha força casos en què ens dóna més informació i nous punts de vista i, en d'altres, ens descobreix paratges no atesos. Amb tot plegat, ens està oferint una parcel·la més, amb accés sistematitzat, de la geografia de la vida interliterària peninsular del trànsit de segles. El seu llibre ve d'una tesi doctoral dirigida per la Dra. Marisa Sotelo Vázquez (UB) i pel Dr. Ramón Oteo Sans (URiV). Merescudament guardonats títol i autora amb el Premio Internacional «Academia del Hispanismo» de Investigación Científica y Crítica sobre Literatura Española 2012, un i altra són prova, d'una banda, de les revistes literàries com a font primària per accedir al món literari des de la pròpia cronologia historicocultural; de l'altra, de les seves pàgines com a camp idoni on forjar-se els nous investigadors.